Гольонко Тетяна Миколаївна,
здобувачка ступеня вищої освіти «магістр» педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Науковий керівник:
Хом'як Ольга Анатоліївна,
к. пед. наук, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

ЦИФРОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЯК ФАКТОР СТІЙКОСТІ ОСВІТНІХ СИСТЕМ У ПЕРІОД ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Українська освітня система переживає період безпрецедентних випробувань, спричинених повномасштабною війною та стрімкою глобальною діджиталізацією. Станом на грудень 2024 року від російських обстрілів постраждало 3798 закладів освіти, з яких 365 зруйновано повністю. У таких умовах цифрова компетентність педагогічних працівників перетворилася з додаткової переваги на критичний чинник забезпечення безперервності освітнього процесу та стійкості системи загалом. Система освіти, що не встигла стабілізуватися після глобальних викликів попередніх років, змушена адаптуватися до обмежень і загроз воєнного часу, гарантуючи безпеку, надійність та доступність освітніх послуг у найскладніших умовах [2].

Цифрова трансформація у сфері освіти становить комплексну роботу над побудовою екосистеми цифрових рішень, що включає створення безпечного електронного освітнього середовища, забезпечення необхідної цифрової інфраструктури закладів освіти, підвищення рівня цифрової компетентності, цифрову трансформацію процесів і послуг, автоматизацію збору та аналізу даних. Концепція цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року визначає стратегічні орієнтири розвитку, спрямовані на подолання ключових проблем: низького рівня цифрових компетентностей учасників освітнього процесу, застарілого змісту освіти, відсутності сучасних електронних освітніх ресурсів, недостатньої цифрової інфраструктури закладів освіти.

Європейська спільнота розробила ґрунтовну систему рамок цифрової компетентності, серед яких особливе значення для освітньої сфери має Європейська рамка цифрової компетентності для освітян DigCompEdu. Презентована у 2017 році, ця рамка охоплює шість сфер і двадцять дві компетентності, розподілені за шістьма рівнями професійного розвитку від новачка до піонера. Рамка спрямована на педагогічних працівників усіх рівнів освіти від дошкільної до вищої та післядипломної, загальної та професійної, навчання осіб з особливими потребами та у неформальних навчальних контекстах.

Україна адаптувала європейські підходи до національних, культурних та освітніх особливостей. Концептуально-референтна рамка цифрової

компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників, розроблена за участю Міністерства освіти і науки України, Міністерства цифрової трансформації та провідних науковців, визначає п'ять вимірів, п'ять сфер, двадцять дві цифрові компетентності та п'ять рівнів володіння. Основою цієї рамки стали напрацювання європейських рамок DigComp 2.0, DigComp 2.1, DigCompEdu, рекомендації ЮНЕСКО, стандарти Міжнародного товариства технологій в освіті [3].

Цифрова компетентність педагогічного працівника включає здатність впевнено, критично та відповідально використовувати цифрові технології для навчання, викладання, професійного розвитку та участі у суспільному житті. Структурно вона охоплює ключові сфери: професійне залучення через використання цифрових технологій для комунікації, співпраці та саморозвитку; створення, пошук та обмін цифровими ресурсами; організацію викладання та навчання з використанням цифрових інструментів; застосування цифрових технологій для оцінювання навчальних досягнень; розширення можливостей здобувачів освіти через цифрові технології; сприяння розвитку цифрової компетентності учнів і студентів.

Для підвищення цифрової компетентності педагогічних працівників Міністерство цифрової трансформації України розробило національний портал з розвитку цифрової грамотності Дія.Цифрова освіта, що пропонує освітні серіали у форматі едьютейнменту. Тест Цифрограм для вчителів, що містить 63 запитання, створений на основі рамки професійних компетентностей педагогічного працівника та покликаний оцінити 21 професійну цифрову компетентність, згруповану у п'ять сфер. Такі інструменти допомагають педагогам чітко розуміти, які цифрові навички потрібно покращити, оскільки документ деталізує компетентності з описом знань, умінь і навичок [1].

Повномасштабна війна створила безпрецедентні виклики для української освіти. Попри суттєві труднощі, як-от фізичну небезпеку, нестабільне фінансування, кадрові втрати та психологічні труднощі, система освіти демонструє стійкість та продовжує функціонувати, реагуючи на потреби учасників освітнього процесу. Моніторингове дослідження Державної служби якості освіти України, проведене у вересні-жовтні 2024 року, охопило 856 закладів дошкільної, 996 закладів загальної середньої та 328 закладів позашкільної освіти, підтверджуючи функціональність системи навіть за таких складних умов.

Дослідження 2024 року засвідчили, що 62% педагогів оцінюють рівень освітніх втрат як помірний або значний. За даними PISA–2022, освітні втрати в українських дітей сягають півтора-два роки. Проте система демонструє вражаючу адаптивність через масове впровадження цифрових технологій. Якщо порівняти навчальні роки, то 700 тисяч школярів змогли повернутися до очного навчання у змішаній або очній формах, тоді як станом на червень попереднього року близько 600 тисяч дітей залежали саме від онлайн-навчання [4].

Дистанційний формат освіти став вимушеним інструментом екстреного реагування на виклики війни. Цифровізація освіти не лише сприяє

безперервності навчання, а й робить навчальний процес інклюзивним. Завдяки грантовій підтримці Європейського Союзу у 2020-2024 роках дев'ять переміщених з тимчасово окупованих територій університетів отримали можливість відновити діяльність на нових місцях. Було перепрограмовано гранти на загальну суму вісім мільйонів євро, що дозволило університетам покращити матеріально-технічну базу, навчальні програми та службу підтримки студентів.

Проєкт «Незламна освіта», заснований Благодійним фондом «Фонд освітніх ініціатив», працює в Україні з 2022 року та допомагає вчителям і учням продовжувати освітній процес в умовах війни у змішаному та дистанційному форматах. Загальна потреба та кількість переданих одиниць техніки для освітян відображається у режимі реального часу на офіційному дашборді Міністерства освіти і науки України. Міжнародна співпраця значно посилилася під час війни завдяки підтримці європейських партнерів, що створюють окремі програми для України.

У вересні 2024 року запрацювала Екосистема для надолуження освітніх втрат, розроблена для допомоги учням у заповненні прогалин у навчанні. Така система може запрацювати в багатьох школах України, особливо в тих громадах, де навчання офлайн поки неможливе через безпекові умови. Екосистема надає можливість учням оперативно поставити питання вчителю онлайн через модуль «Убер-Школа», що дозволяє миттєво запросити допомогу вчителя дистанційно без використання сторонніх сервісів [3].

Здатність освітньої системи адаптуватися до кризових умов безпосередньо залежить від рівня цифрової компетентності педагогічних працівників. Гнучкість та адаптивність освіти стають ключовими факторами у період глобальних трансформацій. Сучасний світ потребує від людини швидкої адаптації до змін, тому компетентнісна освіта акцентує увагу на розвитку здатності адаптуватися до нових умов. Педагоги, які володіють високим рівнем цифрової компетентності, здатні швидко перебудовувати освітній процес, впроваджувати нові форми навчання, створювати інноваційні освітні рішення [4].

Університети за умов війни зміщують акценти з академічних досягнень на психологічну підтримку студентів та викладачів. Пріоритетними завданнями стають безпека, адаптація закладів вищої освіти до реалій війни, підготовка фахівців для відбудови та євроінтеграції, впровадження інновацій та цифровізація. Університети прагнуть створити безпечний простір, де студенти можуть розвиватися, знаходити своє місце у суспільстві та будувати плани на майбутнє. Українська освіта довела свою здатність функціонувати та розвиватися навіть під час війни, що є запорукою її успішного відновлення та подальшого розвитку у мирний час [1].

Цифрова компетентність педагогічних працівників виступає ключовим чинником забезпечення стійкості освітніх систем у період глобальних трансформацій. Здатність освітньої системи адаптуватися до кризових умов, зберігати безперервність навчального процесу, забезпечувати якість освітніх послуг безпосередньо залежить від рівня володіння педагогами сучасними

цифровими технологіями. Українська освіта, пройшовши через безпрецедентні виклики, довела свою життєздатність та готовність до трансформацій, що створює міцний фундамент для подальшого розвитку та євроінтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вища освіта в умовах війни: напрацьовуємо спільні рішення. *ResearchGate*. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/385843637_VISA_OSVITA_UKRAINI_V_UMOVAH_VIJNI (дата звернення: 08.12.2024).
2. Воронченко Т. В., Пономаренко В. С. 3D картування цифрової компетентності в системі освіти України. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Том 70. № 2. С. 28–43. URL: https://www.researchgate.net/publication/332715961_3D_KARTUVANNA_CIFROVOI_KOMPETENTNOSTI_V_SISTEMI_OSVITI_UKRAINI (дата звернення: 08.12.2024).
3. Вплив війни на середню освіту в Україні: виклики та перспективи. *CEDOS*. 2022. URL: https://cedos.org.ua/events/vplyv-vijny-na-osvitu-v-ukrayini-vyklyky-ta-perspektyvy/ (дата звернення: 08.12.2024).
4. Генсерук Г. Р., Завалевський Ю. І., Бережна Т. І. Формування інформаційно-цифрової компетентності сучасного вчителя нової української школи. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка та психологія*. 2024. № 3. URL: https://reicst.com.ua/pmtp/article/view/2024-3-02-01 (дата звернення: 08.12.2024).
5. Заволодько Г. А., Середа І. В., Савінова Н. В. Цифрова компетентність педагогів в умовах цифровізації закладів освіти та дистанційного навчання. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2021. Том 169. № 13. С. 58–63. URL: https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/358 (дата звернення: 08.12.2024).
6. Концепція цифрової трансформації освіти і науки: МОН запрошує до громадського обговорення. *Міністерство освіти і науки України*. 2021. URL: https://mon.gov.ua/news/kontseptsiya-tsifrovoi-transformatsii-osviti-i-nauki-mon-zaproshue-do-gromadskogo-obgovorennya (дата звернення: 08.12.2024).
7. Морзе Н. В., Вембер В. П., Гладун М. А. Опис цифрової компетентності педагогічного працівника. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2019. Спецвип. С. 1–53. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/27905/1/digital comp teacher Morze.pdf (дата звернення: 08.12.2024).
8. Навчання під час війни: як і чому цифрові технології стали рятівним колом та орієнтиром для освіти. *Українська правда. Життя*. 2024. URL: https://life.pravda.com.ua/projects/navchayemo-i-zrostayemo/cifrovi-tehnologiji-305855/ (дата звернення: 08.12.2024).